

Dawid Makowski

Akademia Katolicka w Warszawie - Collegium Bobolanum

d.makowski472@gmail.com

ORCID: 0009-0003-6007-0393

Article submitted: 11.07.2025; accepted: 22.09.2025.

Wpływ reformy święceń niższych z 1972 roku na późniejsze normy liturgiczne

The impact of the 1972 reform of minor orders on later liturgical norms

Abstrakt: Prezentowany artykuł przedstawia zagadnienie modyfikacji *Mszалу rzymskiego*, *Wprowadzenia do Mszału rzymskiego* i *Obrzędów Mszy św.* po reformie święceń niższych, dokonanej w 1972 r. Obecne dzisiaj posługi lektora i akolity przejęły dawne funkcje subdiakona (a niekiedy też diakona). Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie w jaki sposób się to dokonało, nakreślając przy tym historyczną ewolucję prawa liturgicznego względem tych posług, aby lepiej móc zrozumieć ich posługiwanie w obecnej liturgii. Dlatego tekst publikacji został podzielony na trzy części tematyczne, odwzorowujące kolejno: czynności duchownych niższych święceń przed reformą święceń niższych, modyfikację rubryk po reformie święceń niższych i rozwój prawa po wydaniu *Mszалу rzymskiego* w 1975 r.

Słowa kluczowe: reforma liturgiczna, święcenia niższe, Mszał rzymski, lektorat, akolitat

Abstract: This article discusses the modification of the Roman Missal, the Introduction to the Roman Missal, and the Rites of Holy Mass following the reform of

minor orders in 1972. The current ministries of lector and acolyte have taken over the former functions of the subdeacon (and sometimes also the deacon). This article aims to show how this came about, outlining the historical evolution of liturgical law with regard to these ministries in order to better understand their role in the current liturgy. For this reason, the text of the publication has been divided into three thematic parts, reflecting, in turn: the activities of lower clergy before the reform of minor orders, the modification of rubrics after the reform of minor orders, and the development of law after the publication of the Roman Missal in 1975.

Keywords: Liturgical reform, minor orders, Roman Missal, lectorate, acolyte

Wstęp

Papież Paweł VI (†1978) w wydanym w 1972 r. motu proprio *Ministeria Quaedam* zreformował dotychczas istniejące święcenia niższe (były nimi: ostiariat, lektorat, egzorcystat i akolitat) oraz jedno święcenie niższe (był nim subdiakon), aby odtąd istniały tylko dwie główne posługi lektora i akolity¹. Wspomniana reforma dokonała się wtedy, gdy w Kościele funkcjonowało już pierwsze wydanie posoborowego *Mszалу rzymskiego*, opublikowane w 1970 r.² Wówczas ukazała się kompletna księga mszału, gdyż już w 1969 r. istniało *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego wespół z obrzędami Mszy św.*³ Jako że obydwie księgi odzwierciedlały rzeczywistość posług liturgicznych sprzed reformy, po 1972 r. konieczna stała się ich modyfikacja, aby jednoznacznie określić funkcje, przysługujące odtąd lektorom i akolitom.

¹ „Ministeria in tota Ecclesia Latina servanda, hodiernis necessitatibus accommodata, duo sunt, Lectoris nempe et Acolythi. Partes, quae hucusque Subdiacono commissae erant, Lectori et Acolytho conceduntur, ac proinde in Ecclesia Latina ordo maior Subdiaconatus non amplius habetur.” Paulus VI, *Litterae Apostolicae Motu Proprio datae disciplina circa Primam Tonsuram, Ordines Minores et Subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur*, „Acta Apostolicae Sedis” 64 (1972) nr IV, s. 532.

² Zob. Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Decretum*, „Notitiæ” 54 (1970), s. 169. W 1969 r. papież Paweł VI (†1978) opublikował Motu Proprio *Missale Romanum*, w którym promulgował nowy mszał. Zob. Paulus VI, *Constitutio Apostolica qua Missale Romanum ex decreto Concilii Oecumenici Vaticani II instauratum promulgatur*, „Notitiæ” 46 (1969), s. 142-146.

³ „Ordine Missae ad normam Constitutionis de sacra Liturgia instaurato, eodemque a Summo Pontifice Paulo VI per Constitutionem Apostolicam Missale Romanum, die 3 aprilis 1969 datam, approbato, haec Sacra Rituum Congregatio de speciali mandato eiusdem Summi Pontificis praedictum Ordinem Missae promulgat, statuens ut a die 30 novembris huius anni 1969, dominica prima Adventus, vigere incipiat. Una vero cum Ordine Missae, evulgatur etiam Institutio generalis Missalis Romani, quae deinceps locum tenebit tractatum: Rubricae generales, Ritus servandus in celebratione et in concelebratione Missae, et De defectibus in celebratione Missae occurrentibus, qui initio Missalis Romani nunc exstant. Statuitur praeterea ut haec Institutio generalis Missalis Romani, a Summo Pontifice pariter approbata, eodem die 30 novembris, una cum Ordine Missae instaurato, vigere incipiat”. Sacra Congregatio Rituum, *Decretum*, „Notitiæ” 46 (1969), s. 147.

Podjęmowane zagadnienie nie stanowi jednak tylko dyskursu historycznego, opisującego wydarzenia, które nie mają wpływu na życie Kościoła dzisiaj – wręcz przeciwnie! Wydaje się, że poruszenie tego tematu jest o tyle istotne, o ile obecnie ma się do czynienia z wieloma niezrozumiałymi normami liturgicznymi, których odczytanie w aspekcie historycznym może być bardzo pomocne⁴. W wielu miejscach panuje bowiem niezrozumienie posług lektora i akolity⁵. Przejawia się ono między innymi w tym, że często nie wykonują oni w liturgii czynności dla nich przeznaczonych, podczas gdy to do nich pierwszorzędnie należy służba przy ołtarzu (w przypadku akolitów) i odczytywanie lekcji mszalnych (w przypadku lektorów).

Dlatego celem niniejszego artykułu będzie zauważenie pierwszych w historii norm liturgicznych względem odnowionych posług lektora i akolity, czego dokonano podczas modyfikacji *Mszalu rzymskiego* w latach 1972-1973. To prawo było później modyfikowane, tak że w końcu przyjęło formę, która jest znana dzisiaj. Tekst artykułu zostanie podzielony na trzy części. W pierwszej z nich zostaną przedstawione funkcje liturgiczne duchownych niższych święceń, zawarte w normach pierwszych wydań *Mszalu rzymskiego* i *Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego*. Drugi rozdział będzie dotyczył modyfikacji tychże ksiąg, których dokonano po reformie święceń niższych. Ostatnia, trzecia część artykułu ukaże dalszą ewolucję tegoż prawa. Dzięki temu możliwe będzie szersze rozumienie pewnych wytycznych względem posług lektora i akolity.

1. Funkcje liturgiczne duchownych niższych święceń w odnowionej Mszy św. przed reformą święceń niższych

Podstawą do rozważań w tym rozdziale będą trzy główne księgi: *Ordo Missae* z 1969 r., *Institutio Generalis Missalis Romani* z 1969 r. oraz *Missale Romanum* z 1970 r. Tutaj przedstawiono bowiem normy posługiwania duchownych niższych święceń w odnowionej liturgii Mszy św. Na wstępie jednak należy zaznaczyć, że całkowicie pominięto jakąkolwiek wzmiankę o egzorcystach⁶.

⁴ Na pewne problemy w tej materii wskazywał już dawniej ks. Tadeusz Pieronek, późniejszy biskup pomocniczy diecezji sosnowieckiej. Zob. T. Pieronek, *Teksty kościelnego prawa powszechnego odnoszące się do liturgii*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 31 (1978) nr 2, s. 88-94.

⁵ Szeroko na temat tych posług: zob. D. Makowski, „Świeckość” posług stałych lektora i akolity, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 51 (2024), s. 187-203; J. Dyduch, *Posługa lektora i akolity w świetle obowiązujących przepisów kościelnych*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 40 (1987) nr 2, s. 133-141; J. Górzyński, *Posługi świeckich w Kościele*: „Misterium” lektora i akolity, „Roczniki Teologiczne” 48 (2001) nr 8, s. 139-149.

⁶ Zapewne uczyniono to dlatego, że podczas reformy święceń niższych nie myślano o tym, aby ten stopień zachować. Był to najbardziej zdezaktualizowany urząd niższy, gdyż istniał jedynie z nazwy. Zob. A. Bugnini, *The Reform of the Liturgy (1948-1975)*, tłum. J. M. O’Connell, Collegeville – Minnesota 1990, s. 728; D. Makowski, *Posługi współczesnego Kościoła*, Kraków 2024, s. 82.

Księga obrzędów Mszy św. została opublikowana dnia 6 kwietnia 1969 r.⁷ Była ona owocem długiej pracy Consilium, które przygotowywało odnowione księgi liturgiczne, mające wdrożyć w życie założenia soborowej *Konstytucji o Liturgii św.*⁸ Nie było to wprawdzie pierwsze posoborowe wydanie *Ordo Missae*, ale pierwsze zamieszczone później w nowym mszale⁹. Z rubryk tej księgi można się dowiedzieć następujących informacji o funkcjach duchownych niższych święceń w odnowionej liturgii mszalnej: lektor odczytywał lekcje mszalne¹⁰. Jest to jedyne miejsce w całym *Obrzędzie Mszy św.*, gdzie można znaleźć literalną wzmiankę o jakimś urzędzie niższym¹¹. Wszystkie inne wzmianki są dość ogólne i mogą świadczyć o tym, że duchowni niższych święceń zostali zrównani z ministrantami świeckimi w niektórych kwestiach, takich jak: wygłoszenie wprowadzenia do Mszy św. po pozdrowieniu kapłana, jeśli on sam lub diakon tego nie wykonywał; noszenie kadzidła i świec podczas liturgii; przygotowywanie ołtarza poprzez zanieśenie do niego korporału, puryfikaterza, kielicha i mszału; okadzenie kapłana, gdy nie ma diakona¹².

Ogólne rubryki *Ordo Missae* zostały doprecyzowane przez wydane tego samego dnia, tj. 6 kwietnia 1969 r., *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*¹³. Trzeci rozdział tego dokumentu został poświęcony urzędom i posługom w Mszy św.¹⁴ Odzwierciedlono w nim aspekty doktrynalne i pastoralne posług i funkcji różnych osób w liturgii¹⁵. Wskazano w nim na trzy grupy czynności liturgicznych: duchownych wyższych święceń (co ciekawe – bez subdiakonatu, formalnie jeszcze wyższego

⁷ Zob. Sacra Rituum Congregatio, *Decretum*, s. 147.

⁸ Zob. J. Sroka, *Posoborowe ordo missae*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 22 (1969) nr 6, s. 350.

⁹ Jako że reforma liturgiczna miała swoje etapy, każdy z nich posiadał swoje własne *Ordo Missae*: pierwsze zostało wydane w 1965 r., drugie w 1967 r., a trzecie w 1969 r. Zob. *Ordo Missae. Ritus servandus in celebratione missae occurrentibus*, editio typica, Roma 1965; *Stale części Mszy świętej do użytku wiernych*, Poznań 1968.

¹⁰ „Lector ad ambonem pergit, et legit primam lectionem (...)”. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum. Ordo Missae*, editio typica, Roma 1969, nry 7 (dalej OM/69).

¹¹ Aczkolwiek wydaje się, że tu sformułowanie „lector” występowało nie tylko jako oznaczenie święcenia niższego, ale także jako oznaczenie funkcji odczytywania słowa Bożego, gdyż od 1964 r. czynność tę mogli wykonywać ministranci świeccy. Zob. Sacra Rituum Congregatio, *Decretum. Facultas conceditur legendi Evangelium Passionis Domini ab iis qui in ordine diaconatus non sunt constituti*, „Acta Apostolicae Sedis” 57 (1965), s. 413-414; Tenże, *Instructio ad executionem Constitutionis de Sacra Liturgia recte ordinandam*, „Acta Apostolicae Sedis” 56 (1964) nr 50, s. 889.

¹² „Sacerdos, vel diaconus vel alius minister idoneus, potest brevissimis verbis introducere fideles in Missam illius diei (...). Postea diaconus, vel sacerdos, ad ambonem pergit, ministris pro opportunitate cum incenso et cereis eum comitantibus (...). Interim ministri corporale, purificatorium, calicem et missale in altari collocant (...). Vero diaconus vel minister incensat sacerdotem et populum”. OM/69, nry 3, 12, 17 i 23.

¹³ Zob. Sacra Rituum Congregatio, *Decretum*, s. 147.

¹⁴ Zob. *Institutio Generalis Missalis Romani*, editio typica, 1969, nry 58-73 (dalej IGMR/69).

¹⁵ Zob. „*Ordo Missae*” et *Institutio Generalis*, „Notitiæ” 46 (1969), s. 153.

stopnia); ludu Bożego; poszczególnych usługujących¹⁶. Wskazano tutaj, że czynnością subdiakona było służenie do ołtarza i pomaganie diakonowi oraz kapłanowi¹⁷. Miał on także przygotowywać naczynia liturgiczne oraz odczytywać epistolę (tj. lekcję z Nowego Testamentu)¹⁸. Pozostałe lekcje mszalne (z wyjątkiem Ewangelii) miał czytać lektor, nawet jeśli był on osobą świecką¹⁹. Kobiety mogły tę funkcję pełnić jedynie za zgodą Konferencji Episkopatu i to spoza prezbiterium²⁰. Wymieniono także czynności niesienia mszału, krzyża, świec, chleba oraz wina i wody, a także trybularza, ale nie podano przy nich konkretnego wykonawcy tych czynności, mimo że domyślnie był nim akolita²¹. Wszystkie czynności, które nie przynależały subdiakonowi, mogły być spełniane przez świeckich mężczyzn²². W procesji wejścia, jeśli w Mszy nie uczestniczył diakon i subdiakon, lektor (rozumiany jak wyżej) mógł nieść ewangelarz²³. On też, gdy nie było psalterzysty, miał wygłosić śpiew międzylekcyjny²⁴. Subdiakon natomiast, jak już wspomniano, miał odczytać epistolę, a w procesji wejścia wniesć ewangelarz lub polecano mu nieść krzyż²⁵. Miał on również asystować kapłanowi z diakonem przy wszelkich okadzeniach i towarzyszył diakonowi przy odczytywaniu przez niego Ewangelii²⁶. W liturgii eucharystycznej natomiast miał on koordynować przygotowanie ołtarza i przygotowywać kielich poprzez wlanie do niego wody²⁷. On też był odpowiedzialny za asystowanie przy

¹⁶ Zob. IGMR/69, nry 59-73.

¹⁷ „Subdiaconus ad servitum altaris et ad adiutorium sacerdotis et diaconi est ordinatus. Ipsi praecipue committitur altare atque vasa sacra parare et Epistolam legere”. Tamże, nr 65.

¹⁸ Zob. Tamże.

¹⁹ „Lector, etsi laicus, proprium munus in celebratione eucharistica habet, quod ipse per se exercere debet, quamvis adsint ministri ordinis superioris. Ad ipsum pertinet omnes lectiones e sacra Scriptura proferre, exceptis Evangelio et, si subdiaconus adest, Epistola”. Tamże, nr 66.

²⁰ „Conferentia Episcopalis permittere potest ut, quando viraptus ad exercendum munus lectoris non adsit, mulier idonea, extra presbyterium consistens, lectiones quae praecedunt Evangelium proferat”. Tamże.

²¹ „Primis annumeantur qui missale, crucem, cereos, panem, vinum, aquam, thuribulum deferunt”. Tamże, nr 68.

²² „Omnia ministeria infra ea, quae propria sunt subdiaconi etiam a viris laicis exerceri possunt”. Tamże, nr 70.

²³ „Lector, qui potest librum Evangeliorum deferre”. Tamże, nr 82c.

²⁴ „Psalmista vero, seu cantor, vel ipse lector, lectione finita, psalmum dicit”. Tamże, nr 90.

²⁵ „Vestibus sacris indutus, in accessu ad altare subdiaconus librum Evangeliorum deferre potest: tunc ante diaconum incedit; secus vel ad latus sacerdotis procedit, vel crucem, medius inter duos ministros cum cereis accensis, portat”. Tamże, nr 143.

²⁶ „Facta altari debita reverentia, una cum sacerdote et diacono ad altare ascendit, librum Evangeliorum super altare deponit, ipsumque altare, una cum diacono et sacerdote, osculo veneratur et, si incensum adhibetur, sacerdoti in thurificatione altaris assistit (...). Assistit sacerdoti ad incensum ante Evangelium, et diaconum ad ambonem pro Evangelii proclamatione comitatur, ibique ministrat. Finito Evangelio, una cum diacono, debito ordine, ad sacerdotem redit”. Tamże, nry 144 i 146.

²⁷ „Subdiaconus, aliis ministris adiuvantibus, altare praeparat (...). Una cum ipsis ad altare procedit, ubi aquam in calicem infundit”. Tamże, nr 147.

mszale²⁸. Mógł on również przekazać znak pokoju innym usługującym²⁹. Mimo że literalnie nie wspomniano o posłudze ostiariuszy, ich zadania określono w normie odnoszącej się do zbierania składki podczas liturgii oraz służby u bram kościoła³⁰.

Mszal rzymski, promulgowany w 1970 r., zawierał w sobie oczywiście powyższe *Ordo Missae* i *Institutio Generalis Missalis Romani*, więc te normy nie będą tutaj powtarzane³¹. Warte odnotowania jest zawarcie esencji dekretu z 25 marca 1965 r. w rubrykach Mszy Niedzieli Palmowej oraz Liturgii Wielkiego Piątku, gdzie zawarto normę pozwalającą świeckim lektorom odczytywać tekst Męki Pańskiej, kiedy nie było diakonów³². W żadnym innym miejscu mszału nie wymieniono z nazwy jakiegokolwiek niższego urzędu Kościoła³³. Zachowano to również w *Mszale rzymskim* z 1971 r.³⁴

2. Modyfikacja rubryk mszalnych po reformie święceń niższych i subdiakonatu

Święcenia niższe i subdiakonatu, stanowiące do 1972 r. pięć pierwszych stopni hierarchii duchowieństwa, których przyjęcie poprzedzała ceremonia tonsury, zostały zreformowane 15 sierpnia wspomnianego roku³⁵. Kiedy więc zmieniono liczbę kościelnych posług przed diakonatem i zmodyfikowano zakres czynności, wchodzących w skład tych posług, konieczna stała się zmiana rubryk mszalnych³⁶. Należa-

²⁸ „Subdiaconus (...) ad missale ministret”. Tamże, nr 148.

²⁹ „Subdiaconus pacem post diaconum a sacerdote recipit aliisque ministris sibi propioribus offerre potest”. Tamże, nr 149.

³⁰ „Ii qui, aliquibus in regionibus, fideles ad portas ecclesiae recipiunt eosque in locis ipsis convenientibus disponunt, et eorum processiones ordinant. Qui collectas in ecclesia faciunt”. Tamże, nry 68b-68c.

³¹ Zob. Paulus VI, *Constitutio Apostolica qua Missale Romanum ex decreto Concilii Oecumenici Vaticani II instauratum promulgatur*, s. 142-146.

³² „Legi potest etiam a lectoribus laicis, parte Christi, si fieri potest, sacerdoti reservata”. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum*, editio typica, Roma 1970, s. 234 i 251.

³³ Ta sama sytuacja miała miejsce w rubrykach *Missale Parvum*, który został opublikowany 18 października 1970 r. Zob. *Missale Parvum ad usum sacerdotis intinerantis*, editio iuxta typicam, Roma 1970.

³⁴ Zob. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum*, editio typica emendata, Roma 1971, s. 234 i 251.

³⁵ Moc prawną zyskały dopiero pierwszego stycznia 1973 r. Zob. P. Hemperek, *Reforma święceń niższych i subdiakonatu*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 16 (1973) nr 3-4, s. 210. Na temat przyczyn tej reformy, zob. D. Makowski, *Od „święceń” do „posług”. Droga do reformy święceń niższych*, „Polonia Sacra” 29 (2025) nr 1, s. 69-96.

³⁶ „Partes, quae hucusque Subdiacono commissae erant, Lectori et Acolytho conceduntur, ac proinde in Ecclesia Latina ordo maior Subdiaconatus non amplius habetur (...). Lector instituitur ad munus, quod est ei proprium, legendi in coetu liturgico verbum Dei. Quapropter in Missa et in aliis sacris actionibus, lectiones (non autem Evangelium) e Sacra Scriptura proferat; deficiente psalmista, psalmum inter lectiones recitet; intentiones orationis universalis enuntiet, ubi diaconus vel cantor praesto non sint; cantum moderetur et populi fidelis participationem dirigat; fideles ad Sacramenta digne recipienda

ło bowiem podkreślić, że – zgodnie z motu proprio *Ministeria Quaedam* – główną czynnością lektora jest proklamacja lekcji mszalnych przed Ewangelią, podczas gdy akolita winien pełnić czynności przy ołtarzu³⁷. Odzwierciedlono to w obrzędach ustanowień do posług stałych, które wydano w 1972 r.³⁸

Skupiając się na zmianach w *Mszale rzymskiej*, należy rozpocząć od *Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego*, w którym dokonano w sumie szesnastu modyfikacji. Zostały one odzwierciedlone w poniższej tabeli³⁹. Nie uwzględniono w niej modyfikacji numeru osiemdziesiątego pierwszego i trzysta pierwszego, gdyż w nich pominięto po prostu wzmiankę o szatach mszalnych subdiakona⁴⁰. Podobnie uczyniono z modyfikacjami numerów 142-152, odnoszących się do funkcji subdiakona w Mszy św. (zmieniła się zatem także numeracja dokumentu)⁴¹.

instituat. Poterit quoque - quatenus opus sit - praeparationem curare aliorum fidelium, qui ex temporanea deputatione in actionibus liturgicis Sacram Scripturam legant. Quo autem aptius atque perfectius hisce muneribus fungatur, Sacras Scripturas assidue meditetur (...). Acolythus instituitur, ut Diaconum adiuuet ac Sacerdoti ministret. Eius igitur est servitium altaris curare, Diacono atque Sacerdoti opitulari in liturgicis actionibus, praesertim in Missae celebratione; eiusdem praeterea, qua ministri extraordinarii, est Sanctam Communionem distribuere, quoties ministri, de quibus in can. 845 C.I.C., desunt vel propter adversam valetudinem, provectam aetatem vel aliud pastorale ministerium impediuntur aut quoties numerus fidelium ad Sacram Mensam accedentium tam ingens est, ut Missae celebratio nimis protrahatur. Iisdem in extraordinariis adiunctis ei mandari licebit, ut SS. Eucharistiae Sacramentum fidelium adorationi publice exponat ac postea reponat ; non autem ut populo benedicat. Poterit quoque - quatenus opus sit - aliorum fidelium institutionem curare, qui ex temporanea deputatione sacerdoti vel diacono in liturgicis actionibus opitulantur, missale, crucem, cereos etc. deferendo vel alia huiusmodi officia exercendo. Quae munera dignius exsequetur, si SS. Eucharistiam flagrantiore in dies pietate participet, de ipsa enutriatur eiusque altiore cognitionem adipiscatur". Paulus VI, *Litterae Apostolicae Motu Proprio datae disciplina circa Primam Tonsuram, Ordines Minores et Subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur*, s. 533, nry IV-VI.

³⁷ Zob. D. Makowski, *Posługi współczesnego Kościoła*, s. 123.

³⁸ Zob. *Pontificale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum. De institutione lectorum et acolythorum. De addmissione inter candidatos ad diaconatum et presbyteratum. De sacro caelibatu amplectendo*, editio typica, Roma 1972, nry I, 4 i II, 4; Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Decretum*, „Notitiae” 79 (1973), s. 17.

³⁹ Zob. Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Variationes in Institutionem Generalem Missalis Romani inducendae*, „Notitiae” 79 (1973), s. 35-37. Poprzez podkreślenie zaznaczono elementy odmienne w obydwu wersjach dokumentu. Znaczek „(...)” oznacza pominięcie.

⁴⁰ Zob. Tamże, s. 36-37.

⁴¹ Zob. Tamże, s. 36.

Numer rubryki	Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego (edycja wzorcowa, 1970) ¹	Zmiany wprowadzone do Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego (1973)
34	Cum ex traditione officium legendi lectiones non sit munus praesidentiale sed ministeriale, convenit ut, de more, diaconus vel, eo deficiente, alter presbyter legat Evangelium; <u>subdiaconus vero vel lector alias lectiones.</u>	Cum ex traditione officium legendi lectiones non sit munus praesidentiale sed ministeriale, convenit ut, de more, diaconus vel, eo deficiente, alter presbyter legat Evangelium; <u>lector vero alias lectiones.</u>
65	<u>Subdiaconus</u> ad servitium altaris et ad adiutorium sacerdotis et diaconi <u>est ordinatus. Ipsi praecipue committitur</u> altare atque vasa sacra parare <u>et Epistolam legere.</u>	<u>Acolythus</u> ad servitium altaris et in adiutorium sacerdotis et diaconi <u>instituitur. Ipsius praecipue est</u> altare atque vasa sacra parare <u>et Eucharistiam, cuius est minister extraordinarius, fidelibus distribuere.</u>
66	Lector, etsi laicus, <u>proprium munus in celebratione eucharistica habet, quod ipse per se exercere debet, quamvis adsint ministri ordinis superioris. Ad ipsum pertinet omnes lectiones e sacra Scriptura proferre, exceptis Evangelio et, si subdiacono adest, Epistola. Deficiente psalmista, potest etiam psalmum inter lectiones proferre.</u> Ut fideles ex auditione lectionum divinarum suavem ac vivum sacrae Scripturae affectum in corde concipiant, necesse est ut lectores tale <u>munus delegati revera apti sint et sedulo praeparati.</u> Conferentia Episcopalis permittere potest ut, quando vir aptus ad exercendum munus lectoris non adsit, mulier idonea, <u>extra presbyterium consistens, lectiones quae praecedunt Evangelium proferat.</u>	Lector <u>ad proferendas lectiones sacrae Scripturae, Evangelio excepto, instituitur. Potest etiam intentiones orationis universalis proponere et, deficiente psalmista, psalmum inter lectiones proferre.</u> Lector (...) <u>proprium munus in celebratione eucharistica habet, quod ipse per se exercere debet, quamvis adsint ministri ordinis superioris.</u> Ut fideles ex auditione lectionum divinarum suavem ac vivum sacrae Scripturae affectum in corde concipiant, necesse est ut lectores tale <u>ministerium exercentes, etsi institutionem non receperunt, revera apti sint et sedulo praeparati.</u> Conferentia Episcopalis permittere potest ut, quando vir aptus ad exercendum munus lectoris non adsit, mulier idonea (...) <u>lectiones quae praecedunt Evangelium et intentiones orationis universalis proferat et pressius determinare locum congruum, e quo verbum Dei in coetu liturgico annuntiet.</u>

70	Omnia ministeria infra ea quae propria sunt <u>subdiaconi etiam</u> a viris laicis exerceri possunt. Ministeria quae extra presbyterium peraguntur etiam mulieribus committi possunt, iuxta prudens iudicium rectoris ecclesiae.	Omnia ministeria infra ea quae propria sunt <u>diaconi (...) a viris laicis etsi institutionem non receperunt</u> , exerceri possunt. Ministeria quae extra presbyterium peraguntur etiam mulieribus committi possunt, iuxta prudens iudicium rectoris ecclesiae, <u>attentis iis quae n. 66 dicuntur circa locum e quo lectiones sacrae Scripturae proferendae sunt.</u>
167	Ritibus offertorii peractis, concelebantes ad altare accedunt et circa altare consistunt, ita tamen ut impedimento non sint in ritibus peragendis, et sacer ritus a fidelibus bene conspiciatur, neque impedimento sint diacono quando ad altare, ratione sui ministerii, accedere <u>debent</u> .	Ritibus offertorii peractis, concelebantes ad altare accedunt et circa altare consistunt, ita tamen ut impedimento non sint in ritibus peragendis, et sacer ritus a fidelibus bene conspiciatur, neque impedimento sint diacono (...) quando ad altare, ratione sui ministerii, accedere <u>debet</u> .
199	Deinde celebrans principalis, ad altare conversus, secreto dicit: Corpus Christi custódiat me in vitam aetérnam, et Corpus Christi reverenter sumit. Similiter faciunt concelebantes. Post eos vero diaconus <u>et subdiaconus</u> a celebrante principali Corpus Domini <u>accipiunt</u> .	Deinde celebrans principalis, ad altare conversus, secreto dicit: Corpus Christi custódiat me in vitam aetérnam, et Corpus Christi reverenter sumit. Similiter faciunt concelebantes. Post eos vero diaconus (...) a celebrante principali Corpus Domini <u>accipit</u> .
203	Si Communio ad calicem fit cum cochleari, eodem modo ac in Communione cum calamo agitur; caveatur tamen ut, post Communionem, cochlear deponatur in aliquo vase cum aqua, quod, Communione expleta, <u>subdiaconus</u> ad appositam mensam transfert, ut cochlearia purificet et abstergeat.	Si Communio ad calicem fit cum cochleari, eodem modo ac in Communione cum calamo agitur; caveatur tamen ut, post Communionem, cochlear deponatur in aliquo vase cum aqua, quod, Communione expleta, <u>acolythus</u> ad appositam mensam transfert, ut cochlearia purificet et abstergeat.
204	Ultimus <u>accendunt</u> diaconus <u>et subdiaconus</u> . <u>Subdiaconus Christi Sanguinem sumit e calice sibi praesentato a diacono, et ipsi diacono dicenti: Sanguis Christi, respondet: Amen. Deinde diaconus</u> postquam Christi Sanguinem sibi hausit, totum Sanguinem qui remansit sumit, calicem ab abacum transfert, ibique purificat; <u>subdiaconus vero calicem de more absterget</u> , et de more componit.	Ultimus <u>accedit</u> diaconus. (...) Postquam Christi Sanguinem sibi hausit, totum Sanguinem qui remansit sumit, calicem ab abacum transfert, ibique <u>ipse vel acolythus purificat (...) atque abstergit</u> , et de more componit.

206	Per intinctionem Communionem <u>accipiunt</u> etiam diaconus <u>et subdiaconus</u> , qui Amen respondent concelebranti sibi dicenti: Corpus et Sanguis Christi. Diaconus autem ad altare totum Sanguinem qui remansit sumit, calicem ad abacum transferit, ibique purificat; <u>subdiaconus autem eum</u> absterget et de more componit.	Per intinctionem Communionem <u>accipit</u> etiam diaconus (...) qui Amen responder concelebranti sibi dicenti: Corpus et Sanguis Christi. Diaconus autem ad altare totum Sanguinem qui remansit sumit, calicem ad abacum transfert, ibique purificat (...) <u>atque absterget et de more componit.</u>
238	Vasa sacra purificantur a sacerdote vel a diacono post Communionem vel post Missam, quantum fieri potest ad abacum. Purificatio calicis fit cum vino et aqua, vel cum aqua tantum, quae ab ipso sacerdote vel diacono sumitur. Patena de more purificatorio detergeatur.	Vasa sacra purificantur a sacerdote vel a diacono <u>vel ab acolytho</u> post Communionem vel post Missam, quantum fieri potest ad abacum. Purificatio calicis fit cum vino et aqua, vel cum aqua tantum, quae ab ipso sacerdote vel diacono sumitur. Patena de more purificatorio detergeatur.
242	Diacono, <u>subdiacono</u> et ministris, officium suum in Missa <u>in</u> cantu implentibus.	Diacono et ministris, officium suum in Missa <u>cum</u> cantu implentibus.

Trzeba tu odnotować także dodanie wzmianki o akolicie w numerach 244-252 odnoszących się do Komunii św. pod obiema postaciami (w nich dodano wzmiankę o tym, że akolita jest jednym z usługujących, który może asystować przy kielichu)⁴². Wszystkie te zmiany zostały zawarte w drugiej edycji wzorcowej *Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego*⁴³.

Powyższe modyfikacje pozwalają dostrzec, że o ile zmiany względem lektorów były niewielkie, o tyle były one znaczne w przypadku akolitów⁴⁴. Po pierwsze należy zauważyć, że rubryki przewidywały dla akolitów nowe czynności, przynależące poprzednio nie tylko subdiakonom, ale i diakonom⁴⁵. Miało to swoje odzwierciedlenie w obrzędzie ustanowienia do posług lektora i akolity, gdzie w umieszczonym pouczeniu skierowanym do akolitów, wyeksponowano nie tyle służbę przy ołtarzu, ile funkcje związane z komunikowaniem wiernych, co przecież stanowi nadzwyczajną czynność akolity⁴⁶. Również przekazywane naczynie z chlebem, wskazuje na pewne

⁴² Zob. Tamże, s. 37.

⁴³ Zob. *Institutio Generalis Missalis Romani*, editio typica altera, Roma 1975, nry 34, 65-66, 70, 81, 142-152, 167, 199, 203-204, 206, 238, 242, 244-252.

⁴⁴ Zob. D. G. Van Slyke, *Consecration to the Office of Acolyte in Historical Perspective*, „Usus Antiquior” 2 (2011) nr 2, s. 120.

⁴⁵ Szeroko na temat nowego znaczenia posługi akolitu: zob. D. Makowski, E. Kwiatkowski, *Nowe znaczenie posługi akolitu? Urząd akolity w perspektywie rozwoju obrzędów święceń i ustanowień*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 37 (2024) nr 2, s. 138-162.

⁴⁶ Zob. *Pontificale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum. De institutione lectorum et acolythorum. De addmissione inter candidatos ad diaconatum et presbyteratum. De sacro caelibatu amplectendo*, nr II, 4.

novum, gdyż dotychczas materią przekazywaną akolitom były ampułki i lichtarz ze świecą, która była niezapalona⁴⁷. Nie było jednak tak, że aspekt służby akolitów przy ołtarzu w ogóle się tu nie pojawił, ale zdecydowanie nie był on tematem centralnym obrzędów ustanowień⁴⁸. Czynności, które akolici przejęli po subdiakonach, stanowiły: przygotowanie naczyń liturgicznych (realizowane w Mszy św. podczas przygotowania darów), służba przy ołtarzu (rozumiana wąsko jako asystowanie podczas liturgii eucharystycznej i szeroko jako pierwszeństwo do pełnienia poszczególnych czynności liturgicznych w Mszy św.) i asystowanie kapłanowi lub diakonowi (przede wszystkim przy księdze)⁴⁹. Możliwość komunikowania wiernych, realizowana poprzez bycie z urzędu nadzwyczajnym szafarzem Komunii św., nie była wcześniej dana subdiakonom, tak że można stwierdzić, iż tę czynność przejęli oni od diakonów, którzy przed reformą liturgiczną byli nadzwyczajnymi szafarzami Komunii św.⁵⁰ Podobnie zezwolenie im na puryfikowanie naczyń liturgicznych, było udzieleniem im zgody na uczestnictwo w dawnych posługach diakonów⁵¹.

Wydany 27 marca 1975 r. *Mszał rzymski*, stanowiący drugą edycję typiczną posoborowego *Missale Romanum*, zawierał w sobie zmiany, naniesione do poprzedniego wydania mszału z 1971 r.⁵² Polegały one przede wszystkim na uściśleniu pojęcia *ministri sacri/ministri*, z którego wyłączono subdiakonów i w którym pozostawiono jedynie kapłanów i diakonów, jak to podano w następujących rubrykach:

⁴⁷ Zob. Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia, *Commentarium de nova disciplina et ritibus circa ministeria*, „Notitiæ” 79 (1973), s. 30-31.

⁴⁸ Zob. D. Makowski, E. Kwiatkowski, *Nowe znaczenie posługi akolitu? Urząd akolity w perspektywie rozwoju obrzędów święceń i ustanowień*, s. 154.

⁴⁹ Zob. Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Variationes in Institutionem Generalem Missalis Romani inducendæ*, s. 35.

⁵⁰ Zob. M. Pastuszko, *Przechowywanie i kult Najświętszego Sakramentu*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 32 (1989) nr 3-4, s. 115.

⁵¹ Zob. Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Variationes in Institutionem Generalem Missalis Romani inducendæ*, s. 37.

⁵² Zob. tamże, s. 38.

Formularz	Mszal rzymski (wydanie pierwsze, poprawione, 1971)	Mszal rzymski (wydanie drugie, 1975)
Niedziela Palmowa Męki Pańskiej (s. 224, nr 3).	3. <u>Sacerdos et ministri</u> , induti sacris vestibus coloris rubri pro Missa requisitis, accedunt ad locum ubi populus est congregatus.	3. <u>Sacerdos et diaconus</u> , induti sacris vestibus coloris rubri pro Missa requisitis, accedunt ad locum ubi populus est congregatus.
Liturgia Męki Pańskiej w Wielki Piątek (s. 250, nr 4)	4. <u>Sacerdos et ministri sacri</u> , vestibus coloris rubri sicut ad Missam induti, ad altare accedunt et, facta reverentia, in faciem procumbunt, vel, pro opportunitate, genua flectunt, et omnes in silentio aliquamdiu orant.	4. <u>Sacerdos et diaconus</u> , vestibus coloris rubri sicut ad Missam induti, ad altare accedunt et, facta reverentia, in faciem procumbunt, vel, pro opportunitate, genua flectunt, et omnes in silentio aliquamdiu orant.
Liturgia Męki Pańskiej w Wielki Piątek (s. 257, nr 15)	15. Crucem accipit, in summitate parum detegit et elevat, incipiens invitationem Ecce lignum Crucis, eum adiuvantibus in cantu <u>ministriis</u> <u>sacris</u> vel, si casus fert, schola.	15. Crucem accipit, in summitate parum detegit et elevat, incipiens invitationem Ecce lignum Crucis, eum adiuvante in cantu <u>diacono</u> vel, si casus fert, schola.
Liturgia Wigilii Paschalnej (s. 266, nr 6)	6. <u>Sacerdos et ministri</u> induuntur, sicut ad Missam, paramentis albi coloris.	6. <u>Sacerdos et diaconus</u> induuntur, sicut ad Missam, paramentis albi coloris.

Prawdą jest jednak, że słowo *minister* w *Mszale rzymskiej* i dokumentach Kościoła ma bardzo wiele znaczeń, gdyż czasem oznacza osoby wyświęcone, a czasem świeckich, pełniących poszczególne czynności liturgiczne⁵³. Modyfikacje, widoczne w tabeli, służyły więc jedynie podkreśleniu funkcji, jakie po usunięciu stopnia subdiakona, przejął diakon.

Zgodnie z nowym brzmieniem niektórych rubryk *Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego*, postanowiono że odtąd we wszystkich normach mszału sformułowanie *subdiaconus vel lector* lub *subdiaconus sive lector*, zostanie skrócone, do słowa *lector*⁵⁴. W ten sposób zmodyfikowano między innymi rubrykę trzydziestą trzecią liturgii Wigilii Paschalnej:

⁵³ Szeroko na ten temat: zob. T. Pieronek, *Teksty kościelnego prawa powszechnego odnoszące się do liturgii*, s. 88-94.

⁵⁴ Zob. Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Variationes in Institutionem Generalem Missalis Romani inducendæ*, s. 38.

Formularz	Mszal rzymski (wydanie pierwsze, poprawione, 1971)	Mszal rzymski (wydanie drugie, 1975)
Liturgia Wigilii Paschalnej (s. 280, nr 33).	33. Deinde <u>subdiaconus sive lector</u> profert lectionem de Apostolo.	33. Deinde <u>lector</u> profert lectionem de Apostolo.

Do głosu doszła tu również kwestia odczytywania Męki Pańskiej:

Formularz	Mszal rzymski (wydanie pierwsze, poprawione, 1971)	Mszal rzymski (wydanie drugie, 1975)
Niedziela Palmowa Męki Pańskiej (s. 234, nr 22).	22. Legi potest etiam a <u>lectoribus laicis</u> , parte Christi, si fieri potest, sacerdoti reservata.	33. Legi potest etiam a <u>lectoribus</u> , parte Christi, si fieri potest, sacerdoti reservata.

Opuszczenie przymiotnika *laicis* wynikało z tego, że o ile w 1972 r. jeszcze różniano lektorów duchownych (wyświęconych do urzędu) i świeckich (wybranych do funkcji), o tyle od tego roku lektorami są jedynie świeccy (ustanowieni do urzędu lub pobłogosławieni do funkcji). Dlatego zmieniono także treść rubryki wprowadzającej do Mszy Wieczornej Wieczerzy Pańskiej⁵⁵.

Wszystkie powyższe modyfikacje znalazły swoje miejsce w *Mszale rzymskiej* z 1975 r., (poprzedzonym *Ogólnym wprowadzeniem* i zawierającym obowiązujące wytyczne dotyczące obrzędów Mszy św.), który w języku polskim (jako pełna księga) został wydany w 1986 r.⁵⁶

3. Rozwój rubryk mszalnych względem lektorów i akolitów od 1975 r. do dziś

Nie jest niczym odkrywczym stwierdzenie, że reforma święceń niższych, zapoczątkowana przez papieża Pawła VI (†1978), trwa nadal, o czym świadczą niedawne dokumenty papieża Franciszka (†2025), na mocy których dopuszczono kobiety do pełnienia posług liturgicznych oraz powołano do istnienia urząd katechisty⁵⁷. Trze-

⁵⁵ Podkreślono, że sprawuje się ją wespół z lokalną wspólnotą, wszystkimi jej kapłanami i posługującymi świeckimi. Zob. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum*, editio typica altera, Roma 1975, s. 243.

⁵⁶ Szeroko na temat tego mszału: zob. F. Małaczyński, *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 40 (1987) nr 1, s. 49-58.

⁵⁷ Zob. Franciscus, *Litterae Apostolicae Motu Proprio datae „Spiritus Domini” quibus canonis 230 §1 Codicis Iuris Canonici norma de aditu personarum feminini sexus ad institutum ministerium Lectoratus et Acolythatus mutantur*, „Acta Apostolicae Sedis” 113 (2021), s. 169-170; Tenże, *Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio „Antiquum Ministerium” con la quale si istituisce il ministero di catechista*, „Acta Apostolicae Sedis” 113 (2021), s. 793-796. Na temat posługi katechisty, zob. D. Makowski, E. Kwiatkowski, *Związek „officium exorcistarum” z „ministerium catechistarum”*. List

ba jednak dostrzec, że na przestrzeni ostatnich lat wydawano poszczególne normy, zmieniające pewne elementy służby lektorów i akolitów.

Przedstawiany w poprzednim rozdziale numer sześćdziesiąty szósty *Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego*, został uszczegółowiony przez rubryki od czterdziestej dziewiętej do pięćdziesiątej piątej drugiego wydania *Porządku lekcji mszalnych*, opublikowanego 21 stycznia 1981 r. W tych punktach wskazano znaczenie posługi lektora w liturgii słowa⁵⁸. Stwierdzono w nim, zapewne ze względu na znaczną liczbę ministrantów słowa Bożego nieustanowionych do posługi lektoratu, że lektorzy ustanowieni obrzędem winni pełnić swoją funkcję przynajmniej w niedzielę i święta nakazane oraz w ważniejszych celebracjach⁵⁹. Gdy nie było diakona i kantora, lektorzy (lub ktoś inny) mogli odczytać wezwania intencji modlitwy powszechnej⁶⁰. Nie wykluczano jednak, aby w liturgii Mszy św. lekcje mszalne wygłaszali także ci, którzy nie są ustanowieni do posługi lektoratu (ale z zachowaniem tego, o czym powiedziano wyżej)⁶¹. Dostrzega się więc tutaj gradację tej służby, podkreślającą przede wszystkim czynności ustanowionych lektorów, a dopiero potem tych, którzy na mocy czasowego upoważnienia pełnią główną czynność lektora podczas Mszy św. – proklamacje czytań mszalnych przed Ewangelią⁶². Wyrażono to później w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r., w którym zawarto kanon, zezwalający świeckim pełnić funkcję lektora na sposób czasowy⁶³.

Kościół zaczął więc mieć do czynienia z dwoma grupami świeckich: jednymi, którzy pełnią funkcję lektora (osoby nieustanowione do posługi, czytający lekcje mszalne ze względu na czasowe upoważnienie) i drugimi, którzy pełnią posługę lektora (osoby ustanowione do posługi)⁶⁴. Konieczne stało się więc rozróżnienie tych dwóch grup posługujących. *Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów* wydany po raz pierwszy 14 września 1984 r. nie rozwiązał wprawdzie tego problemu, ale

papieża Franciszka „*Antiquum ministerium*” w historycznym kontekście posług kościelnych, „*Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*” 44 (2024) nr 2, s. 69-92.

⁵⁸ „*Traditio liturgica munus legendi lectiones biblicas in celebratione Missae tribuit ministris: lectoribus, diacono*”. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum. Ordo lectionum missae*, editio typica altera, Roma 1981, nr 49.

⁵⁹ „*Lectores instituti, si adsunt, proprio munere fungantur saltem diebus dominicis et festis praesertim in principali celebratione*”. Tamże, nr 51.

⁶⁰ „*In Missis sine diacono munus dirigendi intentiones orationis universalis committatur cantori, praesertim quando modulandae sunt, lectori vel alii*”. Tamże, nr 50.

⁶¹ „*Coetus liturgicus indiget lectoribus, etsi non ad hoc munus institutis. Curandum igitur est ut habeantur aliqui laici, magis idonei, qui parati sint ad hoc ministerium*”. Tamże, nr 52.

⁶² Jedynym wyjątkiem, kiedy świeckim zezwala się odczytywać Ewangelię, jest Niedziela Palmowa i Wielki Piątek, gdyż w tych dniach odczytuje się w liturgii słowa Mękę Pańską. Zob. *Congregatio pro Cultu Divino, Passio Domini Nostri Iesu Christi*, editio typica, Roma 1989, nr 4.

⁶³ „*Laici ex temporanea deputatione in actionibus liturgicis munus lectoris implere possunt; item omnes laici muneribus commentatoris, cantor aliisve ad normam iuris fungi possunt*”. *Codex Iuris Canonici*, Roma 1983, c.230 §2.

⁶⁴ Zob. S. Szczepaniec, *Ceremoniał posług liturgicznych*, Kraków 1987, s. 69.

podkreślił, że w liturgii biskupiej winni odczytywać lekcje mszalne lektorzy ustanowieni obrzędem, czyli pełniący posługę⁶⁵. Ta różnica dała się dostrzec dopiero 11 stycznia 2000 r., kiedy światło dzienne ujrzała edycja pre-wzorcowa *Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego* (jego trzeciego wydania), w której znacznie zmodyfikowano rozdział o posługach i funkcjach w liturgii⁶⁶. Przede wszystkim należy zauważyć, że wyszczególniono pewne funkcje liturgiczne, powierzone *sensu stricto* ustanowionemu lektorowi: wnoszenie ewangeliarza do ołtarza w procesji wejścia, gdy nie ma diakona; proklamowanie lekcje mszalnych poza Ewangelią; wykonanie śpiewu po pierwszym czytaniu, gdy nie ma psalterzysty; wygłoszenie intencji modlitwy powszechnej, gdy nie ma diakona; odczytanie antyfon na wejście i na Komunię w Mszy bez śpiewu, jeśli lud ich wspólnie nie wykonuje⁶⁷. Czynności te dzielą się na własne (odczytywanie lekcji mszalnych) i zastępcze (wniesienie ewangeliarza, wykonanie śpiewu międzylekcyjnego, wygłoszenie intencji modlitwy powszechnej, odczytanie antyfon na wejście i na Komunię). Jedyną czynnością zastępczą, która nie może być pełniona przez osobę zastępującą lektora ustanowionego obrzędem (pod jego nieobecność), jest wniesienie ewangeliarza przy nieobecności diakona, jako że prawodawca wymienia inne osoby „w kolejności” do wykonania danej funkcji we wszystkich przypadkach, poza tym jednym jedynym, podkreślając przede wszystkim, że osoba zastępująca lektora winna pierwszorzędnie odczytać za niego lekcje mszalne⁶⁸. Jest to zrozumiałe w aspekcie historycznym, jako że – jak to można już było zauważyć – czynność wniesienia ewangeliarza najpierw była powierzana diakonowi, potem (podczas jego nieobecności) subdiakonowi, a na końcu lektorowi (przy nieobecności tychże dwóch)⁶⁹.

Uściślenie rozumienia posługi akolity w Mszy św. również dokonało się w dużej mierze dzięki *Ogólnemu wprowadzeniu do Mszału rzymskiego* z 2000 r.⁷⁰ Analogicz-

⁶⁵ „Nihilominus, in celebrationibus, quibus Episcopus praeest, decet lectores rite institutos legere atque, si plures sint, lectiones inter se distribuere”. *Caeremoniale Episcoporum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli pp. II promulgatum*, editio typica, Roma 1984, nr 31 (dalej CE/84).

⁶⁶ Zob. *Institutio Generalis ex editione typica tertia cura et studio Congregationis de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum excerpta*, Roma 2000, nry 98-101 i 194-198 (dalej IGMR/00).

⁶⁷ „In accessu ad altare, absente diacono, lector, veste probata indutus, Evangeliarium parum elevatum deferre potest (...). Lectiones, quae Evangelium praecedunt, ex ambone legit. Deficiente vero psalmista, potest psalmum responsorium post primam lectionem proferre. Absente diacono, post introductionem a sacerdote dictam, lector intentiones orationis universalis ex ambone proferre potest. Si ad introitum vel ad Communionem non habetur cantus, et antiphonae in Missali propositae a fidelibus non recitantur, tempore conveniente eas proferre potest”. Tamże, nry 194-198.

⁶⁸ „Deficiente lectore instituto, alli laici deputentur ad proferendas lectiones sacrae Scripturae, qui revera apti sint huic muneri adimplendo et sedulo praeparati, ut fideles ex auditione lectionum divinarum suavem et vivum sacrae Scripturae affectum in corde concipiant”. Tamże, nr 101.

⁶⁹ Zob. IGMR/69, nry 82c i 143.

⁷⁰ Oczywiście nie należy zapominać, że pierwsze kroki ku temu zostały już podjęte w *Ceremoniale liturgicznej posługi biskupów* z 1984 r., ale odnosiły się one jedynie do liturgii biskupiej: „Nihilominus

nie do norm względem lektoratu, wyszczególniono tu czynności akolity, dzielące się na własne (wniesienie krzyża w procesji wejścia i podczas wyjścia procesjonalnego; służba przy księdze; pomoc w odbieraniu darów i przy puryfikacji) i zastępcze (przygotowanie ołtarza oraz asystowanie przy okadzeniach i dokonanie okadzenia kapłana i ludu, jeśli nie ma diakona; komunikowanie wiernych, jeśli jest taka konieczność; posługiwanie przy kielichu, gdy nie ma diakona i udziela się Komunii św. pod obie-
ma postaciami; dokonanie puryfikacji naczyń liturgicznych, jeśli nie ma diakona)⁷¹. Wymieniono także czynności, które – pod jego nieobecność – mogą wykonywać inni świeccy: niesienie krzyża, świec, kadzielnicy, chleba i wina oraz wody, a także komunikowanie wiernych jako szafarz nadzwyczajny⁷². Nie ma tu więc czynności asystowania przy księdze czy puryfikacji naczyń liturgicznych, jako że te czynności akolita „odziedziczył” po stopniu subdiakonatu⁷³. Rubrykę, mówiącą o tym, że gdy w liturgii bierze udział tylko jeden akolita, winien on pełnić czynności ważniejsze, należy rozumieć w ten sposób, iż winien on pełnić czynności własne (tj. te, w których świeccy zastąpić go nie mogą – np. asystowanie przy księdze; przygotowanie ołtarza; dokonanie puryfikacji, gdy nie ma diakona) oraz istotniejsze z punktu widzenia historycznego (tj. te, które mimo, iż mogą je pełnić inni świeccy, zostały mu dane po reformie święceń niższych – np. wniesienie krzyża)⁷⁴.

Interesująca jest przy tym kwestia niesienia świec przez akolitów, która to czynność dotychczas (do reformy liturgicznej) była ich główną funkcją w liturgii. Warto bowiem zauważyć, że rubryka dotycząca niesienia przez akolitów świec, pojawia się nie tyle

in celebrationibus, quibus Episcopus praeest, decet acolythos rite institutos ministrare atque, si plures sint, ministeria inter se distribuere”. CE/84, nr 28.

⁷¹ „Cum autem ad altare pervenerit, crucem apud altare erigit, ut fiat crux altaris, secus eam in loco digno reponit (...). Per totam celebrationem, acolythi est ad sacerdotem vel diaconum, quoties opus sit, accedere, ut ipsis librum praebeat et in aliis quae necessaria sunt eos adiuvet (...). Absente diacono, expleta oratione universali, dum sacerdos ad sedem manet, acolythus super altare ponit corporale, purificatorium, calicem, pallam et missale. Deinde, si opus est, sacerdotem adiuvat in accipiendis donis populi et, pro opportunitate, panem et vinum ad altare defert et sacerdoti tradit. Si incensum adhibetur, sacerdoti thuribulum exhibet eique assistit in thurificandis oblatis, cruce et altari. Deinde sacerdotem et populum incensat. Acolythus rite institutus, qua minister extraordinarius, sacerdotem, si necesse est, adiuvere potest in Communionem populo distribuenda. Quod si Communio sub utraque specie fit, absente diacono, ipse calicem sum. Itemque acolythus rite institutus, distributione Communionis expleta, sacerdotem vel diaconum in vasis sacris purificandis et componendis adiuvat. Absente vero diacono, acolythus rite institutus vasa sacra ad abacum defert ibique more solito ea purificat, abstergit et componit”. IGMR/00, nry 188-193.

⁷² „Deficiente acolytho instituto, ad servitium altaris et in adiutorium sacerdotis et diaconi deputari possunt ministri laici qui crucem, cereos, thuribulum, panem, vinum, aquam, deferunt, vel etiam ad sacram Communionem distribuendam deputantur ut ministri extraordinarii”. Tamże, nr 100.

⁷³ Zob. IGMR/69, nr 148.

⁷⁴ „Munera quae acolythus exercere potest varii sunt generis; plura autem ex iis simul occurrere possunt. Expediit proinde ut opportune inter plures distribuatur; si vero unus tantum acolythus praesens adest, ea quae potioris sunt momenti ipse exsequatur, cetera vero inter plures ministros distribuatur”. Tamże, 187.

w *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego*, ile w *Ceremoniale liturgicznej posługi biskupów*⁷⁵. Odnosi się zatem pierwszorzędnie do Mszy, którą sprawuje biskup, gdzie objawia się pełnia posług i funkcji liturgicznych⁷⁶. Przepisy szczegółowe względem posługi akolity podczas proklamacji Męki Pańskiej zostały natomiast dookreślone we *Wprowadzeniu do śpiewu opisu Męki Pańskiej*, gdzie uwypuklono posługę akolitów przy księgach, służących diakonom lub lektorom do śpiewu lub recytacji Męki Pańskiej⁷⁷.

Wyżej przedstawione normy ogólne w całości zostały zawarte w *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego* z 2002 r.⁷⁸ Ważnym tu jest dostrzeżenie, że w trzeciej edycji mszału rzymskiego ani razu nie pojawia się słowo *lector* ani *acolythus*⁷⁹. Wyjątkiem jest tu jedynie wprowadzanie do tej księgi oraz obrzędy Mszy św., które dotychczas nie zmieniły swojej rubryki dotyczącej lektora w liturgii słowa.

Zakończenie

Podsumowując powyższy rozwój ksiąg liturgicznych względem posług stałych lektora i akolity, należy zauważyć znaczący „rozwój” rubryk w tej dziedzinie. Wynika on nie tylko z wydawania nowych dokumentów i edycji wzorcowych odpowiednich ksiąg, ale także z nowej sytuacji eklezjalnej, wszak niedobór lektorów i akolitów jest ciągle widoczny tak, jak znaczna liczba ministrantów i innych osób odczytujących lekcje mszalne. Dla właściwego zrozumienia „gradacji” pewnych funkcji liturgicznych, należałoby tutaj, w podsumowaniu, zamieścić realizację podziału czynności subdiakona między lektora i akolite⁸⁰.

⁷⁵ „*Alius acolythus crucem deferens, cum imagine crucifixi in anteriore parte posita, medius inter septem, vel saltem duos, acolythos deferentes candelabra cum candelis accensis*”. CE/84, nr 128.

⁷⁶ Szeroko na ten temat, zob. W. Bartocha, *Eklezjologia episkopatu w odnowionej liturgii*, „Teologiczne Studia Siedleckie” 13 (2013) nr 13, s. 64-79.

⁷⁷ Zob. *Congregatio pro Cultu Divino, Passio Domini Nostri Iesu Christi*, nry 4-9.

⁷⁸ Zob. *Institutio Generalis Missalis Romani*, editio typica tertia, Roma 2002, nry 98-101 i 187-198.

⁷⁹ Zob. M. Sodi, A. Toniolo, *Concordantia et indices Missalis Romani*, editio typica tertia, Roma 2002.

⁸⁰ Zob. Paulus VI, *Litteræ Apostolicæ Motu Proprio datæ disciplina circa Primam Tonsuram, Ordines Minores et Subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur*, s. 533, nry IV.

CZYNNOŚCI SUBDIAKONA

Własne:

1. Przygotowywanie naczyń liturgicznych;
2. Asystowanie przy księdze i pomoc diakonowi oraz kapłanowi;
3. Niesienie krzyża w procesji;
4. Proklamacja Epistoły;
5. Asystowanie diakonowi przy odczytywaniu przezeń Ewangelii;
6. Przygotowanie ołtarza i wlanie do kielicha wody;
7. Asystowanie przy wszelkich okadzeniach.

Zastępcze:

1. Wnoszenie Ewangeliarza w procesji wejścia (za diakona).

CZYNNOŚCI LEKTORA

Własne:

1. Proklamacja lekcji mszalnych poza Ewangelią.

Zastępcze:

1. Wniesienie Ewangeliarza w procesji wejścia (za diakona);
2. Wykonanie śpiewu międzylekcyjnego (za psalterzystę);
3. Wygłoszenie intencji modlitwy powszechnej (za diakona i kantora);
4. Odczytanie antyfon w Mszy bez śpiewu (jeśli lud ich nie wykonuje wspólnie).

CZYNNOŚCI AKOLITY

Własne:

1. Przygotowywanie naczyń liturgicznych;
2. Asystowanie przy księdze i pomoc diakonowi oraz kapłanowi;
3. Niesienie krzyża w procesji;
4. Niesienie świec w procesji (w Mszy biskupiej);
5. Pomoc przy odbieraniu darów przez kapłana;
6. Pomoc podczas puryfikacji naczyń liturgicznych.

Zastępcze:

1. Przygotowanie ołtarza (za diakona);
2. Asystowanie przy wszelkich okadzeniach i dokonanie okadzenia kapłana oraz ludu (za diakona);
3. Komunikowanie wiernych (jeśli jest taka potrzeba);
4. Asystowanie przy kielichu, jeśli Komunia św. jest udzielana pod obiema postaciami (za diakona);
5. Puryfikacja naczyń liturgicznych (za diakona).

Dostrzega się tutaj, że istnieją też funkcje nowe, nieprzypisane dawniej do urzędu subdiakonów. Widoczna jest też znaczna dysproporcja czynności pomiędzy tymi, które po subdiakonach przejęli lektorzy (zaledwie jedna) a tymi, które po nich otrzymali akolici.

Kiedy więc teraz spojrzysz na funkcje liturgiczne pozostałych wiernych świeckich, można lepiej zrozumieć, dlaczego prawo liturgiczne jest tak bardzo precyzyjne w określaniu różnicy pomiędzy ustanowionymi a nieustanowionymi. Jest to w istocie ukazanie natury Kościoła, w którym każdy ma swoje zadanie do wypełnienia. Dlatego Sobór Watykański II (1962-1965) w *Konstytucji o Liturgii Świętej* orzekł, że w liturgii każdy winien pełnić wszystko to i tylko to, co do niego należy, zgodnie z naturą liturgii i jej przepisami⁸¹.

Bibliografia:

- Bartocha W., *Eklezjologia episkopatu w odnowionej liturgii*, „Teologiczne Studia Siedleckie” 13 (2013) nr 13, s. 64-79.
- Bugnini A., *The Reform of the Liturgy (1948-1975)*, tłum. J. M. O’Connell, Collegeville – Minnesota 1990.
- Caeremoniale Episcoporum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli pp. II promulgatum*, editio typica, Roma 1984.
- Codex Iuris Canonici*, Roma 1983.
- Congregatio pro Cultu Divino, *Passio Domini Nostri Iesu Christi*, editio typica, Roma 1989.
- Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia, *Commentarium de nova disciplina et ritibus circa ministeria*, „Notitiæ” 79 (1973), s. 18-33.
- Dyduch J., *Posługa lektora i akolity w świetle obowiązujących przepisów kościelnych*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 40 (1987) nr 2, s. 133-141.
- Franciscus, *Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio „Antiquum Ministerium” con la quale si istituisce il ministero di catechista*, „Acta Apostolicae Sedis” 113 (2021), s. 793-796.
- Franciscus, *Litterae Apostolicae Motu Proprio datae „Spiritus Domini” quibus canonis 230 §1 Codicis Iuris Canonici norma de aditu personarum feminini sexus ad institutum ministerium Lectoratus et Acolythatus mutantur*, „Acta Apostolicae Sedis” 113 (2021), s. 169-170.

⁸¹ „In celebrationibus liturgicis quisque, sive minister sive fidelis, munere suo fungens, solum et totum id agat, quod ad ipsum ex rei natura et normis liturgicis pertinet”. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio de Sacra Liturgia*, „Acta Apostolicae Sedis” 56 (1964) nr 28, s. 108.

- Górzyński J., *Posługi świeckich w Kościele: „Misterium” lektora i akolity*, „Roczniki Teologiczne” 48 (2001) nr 8, s. 139-149.
- Hemperek P., *Reforma święceń niższych i subdiakonatu*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 16 (1973) nr 3-4, s. 209-228.
- Institutio Generalis ex editione typica tertia cura et studio Congregationis de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum excerpta*, Roma 2000.
- Institutio Generalis Missalis Romani*, editio typica, 1969.
- Makowski D., Kwiatkowski E., *Nowe znaczenie posługi akolitu? Urząd akolity w perspektywie rozwoju obrzędów święceń i ustanowień*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 37 (2024) nr 2, s. 138-162.
- Makowski D., *Od „święceń” do „posług”. Droga do reformy święceń niższych*, „Polonia Sacra” 29 (2025) nr 1, s. 69-96.
- Makowski D., *Posługi współczesnego Kościoła*, Kraków 2024.
- Makowski D., „Świeckość” posług stałych lektora i akolity, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 51 (2024), s. 187-203.
- Makowski D., Kwiatkowski E., *Związek „officium exorcistarum” z „ministerium catechistarum”. List papieża Franciszka „Antiquum ministerium” w historycznym kontekście posług kościelnych*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 44 (2024) nr 2, s. 69-92.
- Małaczyński F., *Mszał rzymski dla diecezji polskich*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 40 (1987) nr 1, s. 49-58.
- Missale Parvum ad usum sacerdotis itinerantis*, editio iuxta typicam, Roma 1970.
- Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum*, editio typica altera, Roma 1975.
- Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum*, editio typica emendata, Roma 1971.
- Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum*, editio typica, Roma 1970.
- Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum. Ordo lectionum missae*, editio typica altera, Roma 1981.
- Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum. Ordo Missae*, editio typica, Roma 1969.
- Ordo Missae. Ritus servandus in celebratione missae occurrentibus*, editio typica, Roma 1965.
- Paulus VI, *Constitutio Apostolica qua Missale Romanum ex decreto Concilii Oecumenici Vaticani II instauratum promulgatur*, „Notitiae” 46 (1969), s. 142-146.
- Paulus VI, *Litterae Apostolicae Motu Proprio datae disciplina circa Primam Tonsuram, Ordines Minores et Subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur*, „Acta Apostolicae Sedis” 64 (1972), s. 529-534.

- Pastuszko M., *Przechowywanie i kult Najświętszego Sakramentu*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 32 (1989) nr 3-4, s. 75-123.
- Pontificale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum. De institutione lectorum et acolythorum. De addmissione inter candidatos ad diaconatum et presbyteratum. De sacro caelibatu amplectendo*, editio typica, Roma 1972.
- Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Decretum*, „Notitiæ” 54 (1970), s. 169.
- Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Decretum*, „Notitiæ” 79 (1973), s. 17.
- Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Variationes in Institutionem Generalem Missalis Romani inducendæ*, „Notitiæ” 79 (1973), s. 34-38.
- Sacra Rituum Congregatio, *Decretum*, „Notitiæ” 46 (1969), s. 147.
- Sacra Rituum Congregatio, *Decretum. Facultas conceditur legendi Evangelium Passionis Domini ab iis qui in ordine diaconatus non sunt constituti*, „Acta Apostolicæ Sedis” 57 (1965), s. 413-414.
- Sacra Rituum Congregatio, *Instructio ad executionem Constitutionis de Sacra Liturgia recte ordinandam*, „Acta Apostolicæ Sedis” 56 (1964), s. 877-900.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio de Sacra Liturgia*, „Acta Apostolicæ Sedis” 56 (1964), s. 97-138.
- Sodi M., Toniolo A., *Concordantia et indices Missalis Romani*, editio typica tertia, Roma 2002.
- Sroka J., *Posoborowe ordo missae*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 22 (1969) nr 6, s. 350-357.
- Stale części Mszy świętej do użytku wiernych*, Poznań 1968.
- Van Slyke G. D., *Consecration to the Office of Acolyte in Historical Perspective*, „Usus Antiquior” 2 (2011) nr 2, s. 89-128.

(Footnotes)

¹ Edycja wzorcowa z 1970 r. jest w przywoływanych punktach tożsama z tą, która została opublikowana w 1969 r.